

JÉZUS CSALÁDFÁJA

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.5. 2016.03.09.)

Máté és Lukács evangéliuma Jézus nemzetségtábláját vagy családfáját is közli, a nemzedékek listái azonban sok eltérést mutatnak. Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy mi a családfák jelentősége, a nyilvánvaló különbségek oka és az első látásra ellentmondásos vagy meglepő adatok magyarázata?

1. A családfák jelentősége

Manapság kevesen tartják számon a családfájukat, de posztmodern korunkat megelőzően minden emberi kultúrában, így az ókori zsidó törzsi kultúrában is nagy jelentősége volt a származásnak, a vérvonalnak, az ősiségnek.

1.1. Miért fontos Jézus származása?

Jézus zsidó volt, akárcsak első tanítványai, és számukra ő volt a megígért Messiás. Mit jelent ez a szó, és milyen ígéretről, jövődölésekről van szó?

A héber *masíah* szó jelentése „felkent”, ennek görögös-magyaros megfelelője a „messiás”. Az olajjal való megkenés az ókori zsidó kultúrában a király, pap vagy próféta *felhatalmazása, beiktatása* körüli szertartás része volt.

A zsidóság hódítókkal, elnyomókkal teli történelme során hagyomány alakult ki egy eljövendő messiási alakról (5Móz 18:15-19, Ézs 2:1-4, 11:1-10, Ez 37:24-28, Mik 4:1-4, Hós 3:4-5, Zof 3:9 stb.), aki természetesen zsidó (5Móz 17:15), Júda törzséből való (1Sám 49:10) és Dávid király utódja (2Sám 7:12-16).

Mivel Dávidnak nyolc feleségétől és ágyasaitól legalább húsz gyermeke született, sok leszármazottja volt, akik számára a vérvonal és a hozzá kapcsolódó szövetségi ígéretek fontosak voltak, családjuk társadalmi helyzetétől függetlenül. Származásukat e családokon kívül a zsidó genealógiai nyilvántartás is számon tartotta, ami azonban Jeruzsálem lerombolásakor megsemmisült (i.sz. 70).

Dávid király Betsabétól származó fiai közé tartozott Salamon (Dávid utódja a trónon) és Nátán. Az evangéliumok szerint ők voltak József, illetve Mária ősei.

1.2. Miért csak Máté és Lukács közli Jézus származását?

Annak a zsidónak tehát, aki messiási küldetéstudattal és tekintéllyel kívánt fellépni, először is a származását kellett bizonyítania. Máté evangéliumának *célcsoportja a zsidók*, ezért műve legelején Jézus Messiás voltát állítva azonnal közli a „nemzetségtábláját”, azaz családfáját, Ábrahámtól Dávidon át egészen Józsefig, Jézus törvény szerinti nevelőapjáig.

Lukács evangéliumának célcsoportja ugyan elsősorban a görögök, a nem zsidók voltak, de ő az, aki leginkább *történészként* közelített Jézus életéhez (ld. 1:1-4). Ezért Jézus történetét az előhírnök, Keresztelő János történetével kezdi, és Jézus családfáját csak közvetlenül szolgálatának megkezdése előtt közli (3:23-37). Lukács maga is görög származású volt, és a zsidók Messiását *az egész emberiség* Messiásaként akarta bemutatni. Ezért a családfáját Mária, a vérszerinti anya ágán vezeti vissza, Dávidon és Ábrahámon át egészen Ádámig.

Márk nem foglalkozik Jézus származásával, mert Rómában, Péter tolmácsaként működött, amikor felkérték, hogy Péter prédikációi alapján állítson össze egy szöveget Jézus *életéről*, hogy legyen mit olvasniuk a keresztség előtt állóknak. Evangéliuma ennek megfelelően Jézus tetteit sorolja, és tanítást is keveset közöl. (A Mk 90%-a különben olvasható Mt-ban is.)

Végül, János evangéliuma sem közli Jézus családfáját. A Jn íródott legutoljára, a már közkezen forgó három evangélium kiegészítéseként. Ő inkább Jézus *isteni eredetét és természetét* akarta hangsúlyozni, mert őbenne Isten Szava, azaz maga Isten testesült meg, lett emberré (ld. 1:1-18).

2. A különbségek okai

Az „evangélium” mint sajátosan keresztény műfaj nem mai értelemben vett életrajzi mű, hanem *tanúságtétel*. A közvetlen szem-, fül- és kéztanúk, illetve közvetlen tanítványaik beszámolóí Jézus tanításairól és tetteiről, születéséről, szolgálati éveiről, haláláról és feltámadásáról. Jézus nem írt semmit, tanítványai is először szóban adták tovább tanúságtételüket, de mielőtt meghaltak, gondoskodtak arról, hogy az utókor is tudjon azokról a dolgokról, amiket ők átéltek. Végül egy emberöltőn belül négy olyan mű született, amelyek gyorsan az egyház üzenetének alapkövei lettek: Máté, Márk, Lukács és János evangéliumai.

2.1. Az evangélium – négyszer

Az újszövetségi evangéliumok tehát *ugyanazt* a történetet írják le, de négy szerző tollából, négy célcsoportnak címezve, az 1. századi, még igen gazdag szóbeli hagyomány anyagát ennek megfelelően felhasználva, válogatva.

Önkényességről azonban nincs szó. A négy szerző közül ketten Jézus közvetlen tanítványai, apostolok voltak (Máté és János), ketten pedig apostolok közvetlen tanítványai (Márk Péteré, Lukács Pálé). Kortársak voltak, egymással személyes kapcsolatban álltak, így egymás írásait is biztosan ismerték. Evangéliumaikat az egész egyház ismerte és elismerte: soha senki sem vitatta sem a szerzőségüket, sem a tartalmukat. Ha beszámolóikban vannak is eltérések, azok jelentőségét e tények és világos szerzői céljaik fényében kell vizsgálnunk.

2.2. Családfa – két ágon

Az alábbiakban tehát csak azt a két evangéliumot hasonlítjuk össze, amelyek foglalkoznak Jézus származásával:

	Máté	Lukács
Ki a szerzője?	Máté apostol, zsidó származású, egykori vámzedő	Lukács evangélista, <i>nem</i> zsidó származású, orvos, Pál apostol munkatársa
Ki a célcsoportja?	Elsősorban a zsidók	Elsősorban a <i>nem</i> zsidók
Meddig vezeti vissza a családfát?	Ábrahámig, a <i>zsidók</i> ősatyjáig	Ádámig, az <i>emberiség</i> ősatyjáig
Mit akar ezzel üzeni?	Jézus a <i>zsidók</i> által régóta várt Messiás	Jézus az <i>egész emberiség</i> számára a Messiás
Melyik szülő őseit sorolja fel?	<i>József</i> őseit, a törvény szerinti apa vérvonalát	<i>Mária</i> őseit, a vér szerinti anya vérvonalát
A dávidi vérvonal melyik ágát követi?	József Dávid egyik fiának, <i>Salamonnak</i> a leszármazottja	Mária Dávid másik fiának, <i>Nátánnak</i> a leszármazottja
Melyik szülő perspektívájából mutatja be Jézus születését?	<i>József</i> (az ő gondolatai, tettei, álmok, angyalok)	<i>Mária</i> (az ő gondolatai, tettei, angyal, ének)

Az evangéliumok írói az ókeresztény egyház hitét vallották, miszerint

- Jézus a Messiás, a próféciáknak megfelelően Dávid leszármazottja, mert József és Mária is Dávid leszármazottja volt. A két vérvonal Ábrahámtól Dávidig megegyezik, csak Dávidtól tér el a salomoni és a nátáni ág.
- Jézusnak kettős, emberi és isteni természete volt. Jézus a Szentlélektől fogant, tehát Mária a *vér szerinti* édesanyja volt, József pedig a *törvény szerinti* nevelő apja (Lk 3:23 „úgy gondolták róla, hogy József fia”).

2.3. A „nemzedék” kifejezés

A két nemzedék-lista magyar fordítása és eredeti kifejezései a félreértések elkerülése érdekében némi magyarázatot igényelnek.

A Mt 1:1 szerint az evangélium első szakasza „Jézus Krisztusnak, Dávid fiának, Ábrahám fiának nemzetségekönyve”. A „nemzetségekönyv” kifejezés (görög *biblosz geneszeóosz*) a standard ószövetségi héber kifejezés (*széfer toledót*) fordítása. Magyar megfelelője a „családfa” lenne, de tudni kell, hogy Mt és Lk családfái nem teljesek, hanem a szerzői szándéknak megfelelően vannak alakítva.

Az „X nemzette [*egennészen*] Y-t” vagy „X fia [*hüiosz*] volt Y” kifejezés ugyanis vagy szó szerinti apa-fia kapcsolatra utal, vagy akár több nemzedéket is átugrik, tehát közvetlen utódot és későbbi leszármazottat egyaránt jelenthet.

2.4. A nemzedékek száma – számszimbolika

A nemzedékek listáit összehasonlítva a következőket állapíthatjuk meg:

- A Lk 3-beli lista Ádámtól Ábrahámig Lukács plusz anyaga (3:43-38), aminek az a funkciója, hogy Jézusban az egész emberiség Messiását láttassa. (Forrásai: 1Móz 5:3-32, 11:10-26 LXX, 1Krón 1:1-4,24-27.)
- Ábrahámától Dávidig a Mt 1 és a Lk 3 listája gyakorlatilag egyezik.
- Dávidtól két vérvonalra válik szét: a salamoni és a nátáni ágra, így a listákban természetesen eltérő nevek szerepelnek.

A Mt 1:17 szerint Máté saját listájában 3 x 14 nemzedék (*genea*) szerepel. Egyértelműen mesterséges szerkezetéről van szó, amely mögött sajátos szerzői szándék áll. Mivel minden zsidó tudja, hogy a Messiásnak *Dávid* utódjának kell lennie, Máté ezzel kezdi evangéliumát, a nemzedékek listájába pedig belevisz egy héberül tudók számára nyilvánvaló üzenetet.

- A héber *Dávid* nevet ui. eredetileg *három* betűvel írták le: *DVD*, magánhangzó jelek nélkül.
- Az ókori héberben – a göröghöz és a latinhoz hasonlóan – nem léteztek számok, de a betűknek volt *számértékük*. A héber ábécében a *D(álet)* betű értéke 4, a *V(áv)* betű értéke pedig 6, tehát $D+V+D / 4+6+4 = 14$.

A számszimbolika még érthető, de ha összeszámoljuk az első sorozatot, a babiloni fogságba viteltől Krisztusig nem tizennégy, hanem *tizenhárom* név olvasható. Érdekes módon azonban mindkét adat igaz: Jekonjá ugyanis (Mt 1:12) olyan hosszú életet élt, hogy a fogságba vitel előtti és utáni listába *is* beletartozik.

Az is kérdés, hogy mi magyarázza a Dávid utáni nemzedékek *számának* nagy eltérését? Dávid és Jézus között kb. tíz évszázad telt el, és bár érthető, hogy más vérvonalakról van szó, miért sorol fel Máté 26, Lukács pedig 41 nemzedéket?

- Amint tudjuk, Máté és Lukács is kihagy neveket, illetve nemzedékeket.
- A „nemzedék” szó alatt a zsidók kb. 40 évet, a görögök azonban kb. 25 évet értettek. Máté elsősorban zsidóknak ír, ezért a tíz évszázadot első ránézésre is lefedi a 26 generáció ($26 \times 40 = 1040$). Lukács elsősorban görög kultúrájúaknak ír, azért a tíz évszázadot legalább 40 generációval kell áthidalnia ($41 \times 25 = 1025$).
- Mindketten ugyanazt a listát használták, de azt a célcsoport kulturális sajátosságait figyelembe véve kezelték.

Lukács listájában is látható számszimbolika: Ádámtól Ábrahámig $3 \times 7 = 21$ nemzedék, Izsáktól Dávidig $2 \times 7 = 14$ nemzedék, Nátántól a babiloni fogságig $3 \times 7 = 21$ nemzedék, Zerubbábeltől Jézusig $3 \times 7 = 21$ nemzedék, tehát $11 \times 7 = 77$ nemzedék élt (legalábbis 77 név lett felsorolva). A bibliai számszimbolikában a 7 a „teljesség” száma, a 70 ennek fokozása, illetve „a népek” száma.

3. Meglepő dolgok a családfákban

Jézus családfáiban szerepel néhány magyarázatra szoruló személy és néhány hibásnak tűnő név.

3.1. Kérdéses nevek

A Mt 1:8 szerint *Jórám* fia volt Uzzijjá, de a 2Kir 15:1 szerint *Amacjá* fia volt, illetve az 1Krón 3:11-12 szerint is *Jórám* fia *Ahazjá*, *Ahazjá* fia *Jóás*, *Jóás* fia *Amacjá*, és *Amacjá* fia volt Uzzijjá. Nincs ellentmondás, csak Máté kihagyott három nemzedéket a fentebb már említett szerzői szándéknak megfelelően.

A Mt 1:9 szerint *Uzzijjá* (görögösen *Uzziás*) fia volt *Jótám*, de a 2Kir 15:1.5 szerint az apa neve *Azarjá* volt. Nincs ellentmondás, sok bibliai alaknak van *két neve* (pl. *Máté/Lévi*), így *Jótám* királyi apját a 2Kir szerzője egy fejezetben belül fiatalkori és időskori nevének is említi: a 15:1-ben *Azarjá* („*JHVH* Megsegít”), a 15:32-ben pedig *Uzzijjá* („*Eróm JHVH*”) – erre utal *Máté*.

Amint már volt róla szó, az *Ábrahám*tól *Dávid*ig tartó nemzedékek felsorolása Mt-ban és Lk-ban gyakorlatilag megegyezik, de van két apró eltérés.

- Az egyik eltérés a héberről görögre való átírási vagy másolási hibaként, félrehallásból keletkezhetett: a Mt 1:3-beli *Rám* (ld. Ruth 4:19, 1Krón 2:9; a Textus Receptuson alapuló régi fordításokban „*Arám*”) a Lk 3:33-ban „*Arni*” lett, más fennmaradt változatban „*Almin*”, de ugyanarról van szó.
- A másik különbség a Mt listájából hiányzó, de a Lk 3:32-ben olvasható *Admin*, akivel sem az Ószövetségben, sem a régebbi fordításokban nem találkozunk. Neve csak a görög Újszövetség újabb szövegkritikai kiadásában és az újabb fordításokban jelent meg. Az indoklás szerint a név egy 2-3. sz-i papyruszon (P4) és a 4. sz-i Codex Sinaiticus-ban szerepel, későbbi szövegekben azonban nem; a tudósok többsége *jelenleg* azt tartja valószínűbbnek, hogy véletlenül maradt ki a későbbi másolatokból, de a szak-mai vita még nem zárult le.

3.2. Nők, kétes nők

Máté listájában a szokástól eltérően *nők*, ráadásul *kétes* nők is szerepelnek. Bár napjainkban a zsidók az anyai ágat tekintik biztosnak és *ezért* hivatalosnak, az ókorban a férfi őseket sorolták fel (ld. Mt 1-ben „*X* nemzette *Y*-t, *Y* nemzette *Z*-t”), ahogy *Lukács* listájában is csak férfiak neve olvasható. *Máté* azonban szándékosan szerepeltet a listában *olyan nem zsidó származású nőket*, mint a kánaáni *Támár* (aki prostituáltként öltözve esett teherbe *Júdától*), a kánaáni *Ráháb* (aki prostituált volt), a móábi *Ruth* (özvegy), és a hettita *Betsabé* (házasságtörő). *Máté* ezzel nem lejáratni akarja *Jézust*, hanem ellenkezőleg: *Isten* nem zsidókat és bűnösöket is befogadó – irgalmát akarja illusztrálni.

Lukács listája ugyan nem említi nőket, mégis az *anyai* vérvonalat ismerteti a *férjek* nevével. Ennek érdekében egy sajátos görög nyelvi eszközt használ fel, a személynév előtt álló névelőt (*ho Iészousz* = [a] Jézus). Listájában csak egyszer használja a „fia” (*hüiosz*) szót, Jézusra, akkor is így: „...lévén fia – úgy vélték – Józsefnek...” (*ón hüiosz, hósiz enomizeto, Iószéf...*), aztán végig a névelő birtokos esetével utal a női vérvonalban a férjek nevére: „...Élié, Mattaté ... Ádámé, Istené” (*Iószéf tu Éli tu Mattat tu ... tu Adam tu Theu*).

3.3. Egy kétes király

A Mt 1:11-ben szereplő Jekonjá (más néven Konjáhu vagy Jójákin) személye azért jelent problémát, mert bűnei miatt Jeremiás prófécija szerint (22:24-30) egyetlen utódja („magja”) sem ülhet Júda trónján – tehát Jézus sem?

Jekonjá alig tizennyolc évesen alig három hónapot uralkodott, mielőtt a babilóniak az egész udvarral együtt elvitték fogságba (2Kir 24:8-17). Az átok már akkor felvetette a kérdést, hogy Isten vajon hogyan fogja betartani a Dávid házának tett korábbi szövetségi ígérteét (2Sám 7:16)? A megoldás a Jeremiásnak adatott ígérte lett (23:5-8), miszerint Isten *a valamikori jövőben* „igaz ágat támaszt Dávidnak”, olyan királyt, akinek az uralkodása bölcs és igazságos lesz, és akinek az idején *a zsidók ismét mind a saját földjükön*, szabadon, biztonságban él, és akit így fognak nevezni: „Az ÚR a mi igazságunk!” (*JHVH cidqénú*).

Jekonjá *fiai* valóban sosem ültek Júda trónján, és a nagybátyja, Cidkíjjá („Igazságom JHVH”) lett Júda *utolsó* királya. A vérvonal azonban nem szakadt meg, és Jekonjá legidősebb fiával (Sealtiel), majd unokájával (Zerubbábel) folytatódott, akik József ősei lettek. József azonban Jézusnak csak a törvény szerinti *nevelő-apja* volt, míg Mária, aki egy másik dávidi vérvonalból származott, az *édesanyja*, aki a Szentlélektől fogant (Mt 1:18,20). A Jekonjá *vérszerinti* leszármazottainak szóló átok így Jézusra nem érvényes. Viszont Dávid óta Jézus az egyetlen olyan dávidi uralkodó, akinek uralmát a mennyből jelentik be (Lk 1:30-33).

Az ideális uralkodó, akinek idején a szétszóratásból hazatért zsidóság újra szabad és biztonságban lesz, *Jeremiás ideje óta* nem lépett a politika színpadára. Az asszír fogság után 722-ben Izrael, az északi királyság szűnt meg, a babilóniai fogság után, 586-ban pedig Júda, a déli királyság is eltűnt az ókori térképről. Az 1. sz-ban a rómaiak rombolták le Jeruzsálemet és a Szentélyt, a zsidóság pedig a következő tizennyolc évszázadra csak még jobban szét lett szórva.

1948 óta a zsidóság nagy része visszatért a történelmi Júda és Izrael területére, de *a béke még nem jött el*. Az Újszövetség szerint ugyanis a Messiás Jézus, a dávidi királyi törzs „igaz ága” akkor fogja megvalósítani a zsidóság számára a Jeremiás által megígért békességet, amikor *láthatóan visszatér a földre* uralkodni (Lk 1:33, Zsid 2:8, Mt 25:31, Jel 1:7, 20:6).